

הגאון רבי חיים שלמה לייבוויץ שליט"א

ראש ישיבת פונבז'^{אוצר החכמה}

המדליק נר חנוכה מספק האם הוא בעוסק במצוה דפטור מן המצוה

אוצר החכמה

מספר תולדות

(מכתבי תלמידים)

ביכול לקיים שניהם, הרי סוגיות הפוכות. וכתב לנקוט דהא דעוסק במצוה פוטור, היינו דוקא בעוסק בודאי מצוה, אמנם בעוסק בספק מצוה אינו פוטור מן ודאי מצוה, ולפי"ז תי' דהסוגיא בערכין מיירי במקריב חטאת העוף הבאה על הספק, וכיון דספק קרבן הוא ממילא ספק מצוה הוא, ואינו פוטור הך עבודה את הכהן מן ודאי מצות תפילין עיי"ש.

וכבר הקשו על השאג"א, דלכאורה נסתר דינו מדברי התוס' בב"מ (כה, ב) בדין ספק הינוח לא יטול ואם נטל לא יחזיר, ופי' שם התוס' (ד"ה ואם נטל) דבהגביה מחויב בשמירתה מספק, לרבה הוי שומר חנם, ולרב יוסף הוי שומר שכר עד שתבא ליד בעלים. ולכאורה הנה הטעם לרב יוסף דנהי' שומר שכר מבואר שם בגמ' (כט, א), דהוא בהאי הנאה דנפטור מנתינת הצדקה בשעת עיסוקו באבידה, ומדין העוסק במצוה פטור מן המצוה. ולדברי התוס' דגם בספק אבידה נהי' לרב יוסף שומר שכר, בהכרח דאף אם עוסק

קיי"ל העוסק במצוה פטור מן המצוה, ונפק"ל בסוכה פרק הישן (כה, א) מובלכתך בדרך וגו', נדבלכת דידך הוא דמיחייבת הא בלכת דרחמנא פטירת], דכל זמן שתהיה מהלך בדרך ואינך עוסק במצוה אתה חייב בק"ש, אבל אם היית מתעסק במצוה אחרת אינך חייב בה.

ועיי' בשאגת ארי' (סי' לו) שהביא פלוגתת הראשונים בדין העוסק במצוה פטור מן המצוה, האם הוא דוקא בלא אפשר לקיים שניהם, אבל באפשר לקיים שניהם אינו פטור, או דגם באפשר מיפטור.

והק' דהנה אמרינן בגמ' בערכין (ג, ב) הכל חייבין בתפילין כהנים לויים וישראלים, ולכאורה הלא בגמ' בזבחים (יט, א) אמרינן דכהנים בעבודתם פטורין מן התפילין משום עוסק במצוה, וקסמרי ההדדי. ובשלמא לשיטות דסברי דעוסק במצוה פוטור דוקא בלא אפשר, א"כ י"ל דהגמ' בערכין מיירי בדאפשר והגמ' בזבחים מיירי בלא אפשר, אבל לשי' דסברי דלעולם פטור מן המצוה אפי'

במצוותו רק מספק מ"מ העוסק בה פטור
מן המצוה וצ"ע.

ונראה לתרץ דהנה באמת יש לדון בעיקר
סברת השאגת ארי', דלכאורה מה
גרע דמתעסק בספק מצוה, והלא בדין
המצוה מהל' ספיקא הוא לחומרא, ונמצא
דמצד דין חיוב דגברא בתורת ודאי קיימי,
ומתעסק בתורת חיוב ודאי של מצוה.
[ודמיא כמו שכתב הרע"א (שו"ת א, כה)
לסברא בשי' הר"מ דברכה שאינה צריכה
באיסור לאו מדאורייתא, דבכ"ז בספק
ברכה דאורייתא מברך משום הספק, והוא
משום דמכיון מדין הספק לחומרא, נמצא
דמצד דין הגברא מחוייב בברכה בתורת
ודאי, ואין עליו שם ברכה לשוא, וה"נ
מתעסק בספק מצוה, דמכיון מדין הספק
לחומרא, הרי מחוייב מדין הגברא בתורת
ודאי, וחשיב מתעסק בתורת חיוב ודאי
של מצוה].

ואשר בהכרח נראה בכוונת השאגת ארי',
דחלוקים המה בגדרם פטור עוסק
במצוה במידי דלא אפשר מבמידי דאפשר,
דאף להני ראשונים דפליגי על התוס'
והרא"ש וסברי דאף בדאפשר פטור, מ"מ
גדר הפטור שאני. די"ל דבלא אפשר מלבד
מה דדיינינן מצד קיום של המצוה, דחפצא
של המצוה דעוסק בקיומה יש בכחו
לפטור מצות חברתה, הרי דיינינן נמי מצד
חיוב המצוה, דחיוב המצוה לעשייתה
[דאין לומר דיקיימו אח"כ דבלא אפשר אם
יפרוש הלא אזלה מצוותה] יש בכחו
לפטור מצות חברתה, משא"כ באפשר מצד

חיוב המצוה ליכא לפטור, דהרי אי"כ
סתירה לחיובו במה שיפרוש לחיוב קיום
מצות חברתה דהא אפשר לקיימו בתרייהו,
אלא כל הפטור הוא מצד קיום המצוה
לחודיה, דחפצא של המצוה דעוסק
בקיומה פוטר ממצוה דחברתה. [ואיהו ה"נ
שי' הראשונים דגם במצוה קיומית אף
דליכא חיוב איכא להפטור דהעוסק
במצוה, דמ"מ עוסק בקיום מצוה].

ומעתה לענין אם העוסק בספק מצוה
האם פוטר מן המצוה, לכאורה
מיתלת תלייא בזה, דכלא אפשר דדיינינן
מצד חיוב המצוה, הרי גם בספק אם נבוא
לדון מצד חיובו, דין חיוב דגברא הוא
בתורת ודאי, וא"כ מה לי ודאי מצוה ומה
לי ספק מצוה מאחר דהחיוב הוא בתורת
ודאי, **אמנם** משא"כ באפשר, דדיינינן רק
מצד קיום המצוה, בהכא אם נבוא לדון
בספק מצוה, הרי ודאי בחפצא של המצוה
איכא רק ספק קיום, דחלות קיומו תלייא
בפועל אם איכא מצוה אם לאו, ובהכי
שפיר נקט השאג"א דאף לשי' הראשונים
דגם באפשר העוסק במצוה פטור מן
המצוה, מ"מ כ"ז רק בודאי מצוה,
דסברתם דה"נ קיום המצוה בכחו לפטור
מצות חברתה, אולם בספק קיום מהיכי
תיתי דבכחו לפטור חיוב קיום מצוה שהוא
ודאי, [ואדרבה אין ספק מוציא מידי ודאי].

הלא לדברינו מיושב השאג"א מהתוס'
בב"מ, דהתוס' שם איירי בלא
אפשר, דכן הוא שיטתם דעוסק במצוה
פוטר דוקא בלא אפשר. משא"כ השאג"א

אזיל ליישב שי' הראשונים דעוסק במצוה פוטר אף בדאפשר, ולהכי שפיר הא דנקט דעוסק בספק מצוה אינו פוטר.

אך לדברינו נמצא, דכ"מ שנקט השאג"א דספק מצוה אינו פוטר, היינו דוקא בהיכי תימצי דאפשר, דהרי אף להנך

ראשונים דעוסק במצוה פוטר אף בדאפשר, מ"מ ודאי מודי דבלא אפשר לא צריך לדון כח הפטור רק מצד הקיום אלא נמי מצד החיוב, ואם מצד החיוב הרי גם בספק מצוה איכא לדין חיוב גברא בתורת ^{אוצר החכמה} ^{אוצר החכמה} ודאי, והעוסק בה פטור מן המצוה.